

1.

SZABÓ GABRIELLA
**POLITIKAI KOMMUNIKÁCIÓ HATÁROK NÉKÜL:
A MAGYAR MÉDIATÖRVÉNYEK EURÓPAI
VITÁJÁNAK ESETE**

Az új magyar médiatörvények körül 2010 nyarán elindult európai vita után teljes bizonyossággal kijelenthetjük: a határokon átívelő kommunikáció és az európai színtérrel való kalkuláció a politikai szereplők mindennapos tevékenységének részévé vált. A polémia rámutat, hogy a politika művelőinek, figyelőinek és kutatóinak folyamatosan követnie kell a megszokott (bel)politikai kereteken túl zajló folyamatokat, továbbá mérlegelnie a nemzetállami tereken kívüli politizálás (nem a diplomácia!) lehetőségeit. Arra is felhívja a figyelmet, hogy a történések alakulásában a politikai szereplők nincsenek teljesen kiszolgáltatva a struktúráknak, az intézményi logikáknak, a jogi-gazdasági peremfeltételeknek. A kommunikáció segítségével újabb és újabb, akár a nemzeti határokon túli nyilvánosságokat teremtve kísérletezhetnek saját szempontjaik irányára juttatásával, amely akár sikerre is vezethet.

E megfontolások alapján kísérletet teszek a politikai kommunikáció európai térben történő megértésére. A magyar médiatörvények esetét az európai nyilvánosság kontextusában tárgyalom, s a politikai kommunikációkutatás szempontjai alapján vizsgálom.¹ A fejezet első részében bemutatom az európai nyilvánosság (European Public Sphere) nemzetközi szakirodalmának tükrében kialakított elméleti és konceptuális keretet. Munkám főként a *politizáció*

1 Jelen fejezet nem médiajogi munka: a jogi környezetet, az új szabályozások hozta változásokat, azok európai összehasonlítását nem tárgyalja. Írásom a médiaszociológia nézőpontját sem veszi fel, nem tér ki a médiarendszerben bekövetkezett változásokra, a média szerepének átalakulására, a médiapiac adaptív vagy rezisztens reakcióira. A dolgozat híján van a policy orientációnak is, hiszen egyrészt nem a kortárs médiapolitika fő kérdéseit –, hogy milyen felügyeleti rendszer lenne a legalkalmasabb a média függetlenségének és működőképességének biztosítására?; milyen a jó közszolgálati rendszer?; hogyan kell működtetni a média feletti közösségi kontrollt? stb. – veti fel, s a versengő szakpolitikai koncepciókat sem listázza. A fentieket részletesen tárgyaló tanulmányokért lásd: Brouillette – Beek (2012), Koltay – Nyakas (2012), Majtényi – Polyák (2011), Koltay – Lapsánszky (2011), Bayer (2011).

(Statham – Trezn, 2013), a *rivalizáció* (Koopmans – Statham, 2010; Liebert, 2007) és a *kommunikáció* közösségteremtő erejére reflektáló (Risse, 2010) kutatásokból merít, ám igyekszik azokat kritikái szempontból is görcső alá venni. Ezután kitérek a magyar média-törvények európai vitáját *kovalitativo esettanulmányként* feltáró empirikus elemzés módszerére, melyet az eredmények bemutatása követ. Ennek során az ügy három aspektusára fókuszálok. Először a vita főszereplőit és főbb fórumait azonosítom, majd a megszólalók vitában elfoglalt pozícióira térek ki, megvilágítva a magyar médiaszabályozás körül kibomló álláspontok jellegzetességeit. Végül a zárszóban az olvasót az európai nyilvánosság-diskurzusok új iránya felé kívánom orientálni a szakirodalomban eddig kevésbé tárgyalt szempontok felvetésével.

1.1. EURÓPAI NYILVÁNOSSÁG: A VITA KÖZÉPPONTBA HELYEZÉSE

Az európai nyilvánosság első tudományos igényű reflexiói a kilencvenes évek elején születtek. Az azóta eltelt viszonylag rövid idő alatt nagy utat járt be a szakirodalom. Főként kommunikációelméleti, szociológiai, illetve politikatudományi szempontú megközelítések szolid teoretikus és empirikus munkái formálták az európai nyilvánosságról alkotott képünket, melyben az utóbbi időben egyre inkább előtérbe kerül a konfrontatív kommunikáció aspektusainak vizsgálata. Analitikai szinten ez a *vita* szituációja felé irányítja figyelmünket. Bármennyire is különbözzenek a részletekben, az európai nyilvánosság-iskolák (vö. Michailidou 2007) kiindulópontjait alapvetően határozza meg a nyilvánosságvizsgálódások habermas-i tradíciója. Túlzás nélkül állítható: az európai nyilvánosság-irodalmak szerzői Jürgen Habermas „köpönyegéből bújtak elő”. A preskriptív és ideáltipikus nyilvánosság elgondoláshoz fűződő kötelék ereje változó, ám tény, hogy a témával foglalkozók számára a habermasi örökség az életmű gazdaságának és aktualitásának köszönhetően megkerülhetetlen.

1.1.1. A habermasi örökség

Jürgen Habermasra leginkább, mint a nyilvánosság értékes definícióját kidolgozó forrásra szokás hivatkozni, amely minden további átgondolás nélkül alkalmazható az európai nyilvánosságra (vö. Eriksen, 2005: 345.; de Vreese, 2007: 5–6.; Fossum – Schlesinger, 2007: 3–9.; Baisneé, 2007: 495.; Risse, 2010: 115–116.). A szerzők tehát egyértelműen a habermasi fogalomkészletből merítenek, amikor az európai nyilvánosságot:

- a.) Potenciálisan minden állampolgár számára szabad, nyitott és egyenlő hozzáféréssel működő szféraként (Habermas, 1996: 356.) írják le.
- b.) A média által közvetített, de alapvetően individuumok személyközi interakcióira (Habermas, 1996: 371.) építik.
- c.) Adott témáról egy időben és annak egyforma fontosságot tulajdonító beszélgetéseken keresztül (Habermas, 1998: 160.) vizsgálják.
- d.) Ideális helyzetének a demokratikus értékek talaján álló racionális és kritikai vélemények megfogalmazását, döntések megindokolását (Habermas, 1996: 228–230. és 360.; Habermas, 2001: 34.) tartják.
- e.) A központi politikai-adminisztratív döntéshozatal és a civil társadalom közötti közvetítést megvalósító térként (Habermas, 1996: 372–373.) határozzák meg.

A definíció mellett Habermas normatív nézőpontja is domináns, amely az Európai Unió demokráciadeficit-tételének találkozásával az európai nyilvánosság-irodalmak fősodrának kiindulópontjává vált. A kutatások leginkább a demokráciadeficit „puha” kontextusára rezonálnak, ami az EU „sorskérdéseinek” kibeszéletlenségét, az európai állampolgári ismeretek hiányát, az európai szintű érdekképviseleti munka alulszervezettségét, illetve az európai öszszetartozás érzésének alacsony szintjét hangsúlyozza (vö. Hix, 2008). Habermas maga is megerősíti: az európaizációs folyamatok elégtelen társadalmi integrációjának orvoslására a páneurópai nyilvánosság megteremtése a megoldás (Habermas, 2001: 65.).

1.1.2. A vita szerepe az európai nyilvánosságban

A vita középpontba helyezésének ötlete nem jelen dolgozat névuma, az elképzelés nem idegen az európai nyilvánosság-kutatások újabb generációjától. Sőt, éppenséggel úgy tűnik, hogy a téma iránt elkötelezett tudományos közösségben mára egyetértés alakult ki abban, hogy a jövőben nagyobb figyelmet kell szentelni a polémikus esetek körüli nyilvánosság vizsgálatának. A szakirodalom példát is szolgáltat, s a felgöngyöltetett esetek között megtalálható a már bemutatott európai alkotmányozáshoz (Liebert, 2007) és a Haider-ügyhöz (van de Steeg – Risse, 2010) kapcsolódó viták feltárása. De a Törökország EU-csatlakozásához kapcsolódó érvek-ellenérvek összecsapását is vitaként értelmező Bülent Küçük (2011), illetve a Downey – König szerzőpáros Martin Schulz és Silvio Berlusconi 2004-es szócsatáját vizsgáló munkája is fontos tanulságokkal zárul (2006). Az elemzések bebizonyították, hogy a vita az európai nyilvánosság kontextusában is működőképes és kivitelezhető analitikus kategória. Továbbá a vita vizsgálatával nemcsak a nyilvánosság, hanem az Európai Unió mint politikai közösség politikatudományi problémái is empirikus vizsgálatok tárgyává válhatnak.

Az európai alkotmányozás vitájának feltárása olvasható Florian Oberhuber és szerzőtársainak tanulmányában (Oberhuber et al., 2005). Oberhuberék tizenöt politikai-közéleti napilap szövegeiből rekonstruálták a vita diskurzusait, s elsősorban arra voltak kíváncsiak, hogy van-e bármi közös az EU 15-ök és Lengyelország médianyilvánosságának kommunikációs mintáiban. A kritikai diskurzuselemzés módszerét követve argumentatív technikákat vizsgáltak, regisztrálták a felbukkanó szereplőket, az alkalmazott metaforákat és a kontextusokat is. A kutatás úttörő ötlete, hogy a politikai kommunikáción belül keresi az európai nyilvánosságot, így jut el a diskurzushoz mint analitikus alapegységhez. A diskurzusok számukra a médián keresztül folynak, adataikkal tehát a nemzeti médiumok reprezentánsait kívánják leírni, hogy azok miként építették fel az alkotmányozás tétjét, a kudarc jelentőségét és a folyamatban résztvevők szerepét. Az elemzés minden kétséget kizáróan bizonyítja, hogy a vitában „Európa” mint nemzetek felett álló, új

értelemmel bíró küzdőtér jelent meg. A szerzők azonban hosszasan részletezik, hogy milyen jelentős tematikai és szemantikai különbségek vannak a nemzeti médiadiskurzusok között. Erre alapozva úgy látják, hogy az alkotmányozási vitában nem született meg a közös európai jelentésstruktúra, vagyis az európai nyilvánosság nem tudta betölteni a neki szánt szerepet.

Oberhuberék adatai azonban másképpen is értelmezhetők. Igaz ugyan, hogy az újságok között nincs egyetértés az alkotmányozás kudarcának felelőseiről és következményeiről, de ahogyan Marianne van de Steeg és Thomas Risse észrevételezi: azaz, hogy részt vesznek a vitában, és közös ügyként definiálják a kialakult helyzetet, már tulajdonképpen el is kötelezték magukat egy a közös Európának értelemet adó folyamat mellett (van de Steeg – Risse, 2010: 19.). Van de Steeg és Risse szintén elkötelezett az európai nyilvánosság empirikus tradíciójának endogén alapokra helyezése iránt, az általuk felvázolt koncepció középpontjában azonban nem annyira a diskurzus, sokkal inkább a vita áll. A vita központba helyezésével érthetővé válik, hogy számukra a médiumok közötti véleménykülönbség egyáltalán nem azt jelenti, hogy a felek elbeszélnek egymás mellett, vagyishogy nincsen kapcsolat a diskurzusok között. Ellenkezőleg, értelmezésükben az egyet nem értés az európai nyilvánosság katalizátora: vitát gerjeszt, nyilvános elköteleződéseket provokál, kommunikációs szövetségek szerveződését teszi lehetővé. Éppenséggel tehát a konfrontatív kommunikáció tölti meg élettel és empirikusan is megragadható töltettel az európai uniós intézménystruktúrát. Míg Oberhuberék tanulmányában a közös álláspont hiánya egyben az európai nyilvánosság hiányának jele, addig van de Steeg és Risse szerint minél intenzívebb vita folyik egy ügyről, annál élesebben látszik az európai nyilvánosság körvonala.

A fejezet kiindulópontja tehát: az egyet nem értés nagyon is releváns, sőt az európai nyilvánosság esszenciális kérdése. A szakirodalom bizonyos ága által kijelölt út egyértelműen az európai viták tanulmányozása felé orientál. A vita fontosságát azonban nem a mindenki által elfogadható közös álláspont kialakításában, hanem a felek közötti kontaktusok megteremtésében és fenntartásában látom.

1.1.3. A fejezet európai nyilvánosság-koncepciója

Az általam felvázolt európai nyilvánosság-kép nem az intézményesített eljárásokra és fórumokra épülő egységes, szupranacionális-páneurópai elgondolásra épül. Claes de Vreese és Hajo Boomgaarden javaslata ellenére az európai nyilvánosságot nem azonosítom sem a hagyományos tömegkommunikációval, sem pedig a közvéleménnyel (de Vreese – Boomgaarden, 2006). A fejezetben kísérletet teszek egy olyan olvasat bemutatására, amelyben az *európai nyilvánosság az európai politikai folyamatokat keretbe foglaló témetáforaként jelenik meg, ahol a nemzetállami határokon túlmutató interakciók zajlanak olyan kérdésekről, melyeket a megszólalók közös, európai problémaként határoznak meg.* Mikor beszélhetünk európai nyilvánosságról? Válaszom szerint az európai nyilvánosság akkor jön létre, ha a politikai szereplők megteremtik azt. Más szóval: ha politikai aktorok hajlandók bizonyos ügyeket nyilvánosan közös európai politikai problémaként definiálni (Statham – Trenz, 2013), továbbá figyelnek, reagálnak a nemzetállami határaikon kívülről jövő kommunikációkra (Risse, 2010).

Az élénk európai nyilvánosság létrejöttéhez tehát nincs szükség új európai intézmények, eljárások bevezetésére, mélyebb európai integrációra, nyelvi-identitásbeli előfeltételek teljesülésére, csak interakciókra. Ebben az elképzelésben a politikai aktorok számára az európai nyilvánosság megteremtése nem az EU legitimitációjának helyreállítása érdekében fontos kötelesség, hanem sokkal inkább politikai lehetőség, amellyel élve saját pozíciójuk megerősítésén, illetve ellenfeleik meggyengítésén dolgozhatnak. Így a nemzeti mediális terek elsőségére épülő elképzeléstől is elrugaszkodhatunk, hiszen a megszólalóknak nagyon is érdekükben áll(hat) kilépni a saját országukhoz kötődő terekből, amennyiben annak szükségét látják céljaik megvalósításához, például azért, mert a hazai nyilvánosság bezárult előttük. A magyar médiatörvények vitája kiválóan mutatja, hogy miként lehet egy alapvetően tagállami kompetenciába tartozó kérdés (a médiaszabályzás) köré európai nyilvánosságot kerekíteni, annak milyen hatása van a konkrét szakpolitikai folyamatra, s egyben az európai összetartozás különböző formáinak megélésére is. Utóbbi kapcsán gondoljunk csak a 2010–2011 fordulóján a magyar médiatörvény ellen,

illetve a magyar kormány támogatására Európa-szerte szervezett szimpátiatüntetésekre, és a magyar utcai megmozdulások lengyel, litván, francia és német résztvevőire.

Erik Eriksen nyomán az európai nyilvánosságot tehát interakciók soraként képzelem el (Eriksen, 2005). Az így kiforrott európai nyilvánosság-elgondolás maximálisan rezonál a European Studies egyes szerzőinek megállapításaival. Thomas Christiansen (2001), Jeffrey T. Checkel (2006) és Miszlivetz Ferenc (2005) munkáit olvasva ugyanis egy nem föderatív, de nem is spillover-típusú Európa-konceptió sejlik fel, amelyben a politikai ágenseknek a nyilvánosság eszközeit használva manőverezési lehetőségei vannak az intézményi, jogi, gazdasági vagy bármilyen egyéb struktúrák kényszerítő erői között. A szakirodalom által sokszor a kezdetlegesség, az éretlenség, az in nascendi állapot jeleként értelmezett szituativitás, fluiditás és flexibilitás teszi az európai nyilvánosságot a lehetőségek birodalmává, amely a résztvevők számára sokkal nagyobb szabadságot biztosít, mint az intézményesedett európai politikaformálás bármely fóruma.

Fejezetem az európai nyilvánosság egyfajta pragmatikus megközelítését ajánlja, amellyel eltávolodom ugyan a habermasiánus, „sollen” szemléletű munkáktól, és ablakot nyitok egy empirikus alapokon álló, nem normatív politikatudományi szempontú konceptualizálási lehetőség felé.

1.2. A MAGYAR MÉDIATÖRVÉNYEK EURÓPAI VITÁJA

A fejezet második része egy empirikus kutatás összefoglalása. A vizsgálat a változó magyar médiaszabályozás körül 2010-ben és 2011-ben zajlott európai vitát tárja fel, s az ügyre az európai nyilvánosság eseteként tekint.

Jóllehet a vita nemzeti határokon túlterjeszkedése váratlan volt, a magyar médiapolitikában bekövetkezett irányváltás nem előzmények nélkül történt. A Fidesz ugyanis már a 2010-es országgyűlési választásokat megelőző kampányban világossá tette, hogy elégedetlen a közszolgálati média rendszerével és a hírközlési hatóság gyakorlatával, s amennyiben felhatalmazást kap rá,

megváltoztatja.² Pár nappal a választások után, a jobboldal kétharmados győzelmének ismeretében már sajtóhírek jártak arról, hogy valójában az egész médiairányítási rendszer fundamentális átalakítása várható.³ Ez végül több jogszabály meghozatalával és módosításával, továbbá egy új médiafelügyeleti intézményrendszer létrejöttével valósult meg.

A folyamatok kezdeményezője eljárásjogilag a Fidesz országgyűlési frakciója volt: 2010. június 11-én Rogán Antal és Cser-Palkovics András képviselők önálló indítványként öt, a sajtóval és hírközléssel kapcsolatos előterjesztést nyújtottak be. A csomag alapvető szervezeti és szabályozási változásokat vezetett be, új médiapolitikai elveket fektetett le, ezért a képviselők indítványukat „*Médiaalkotmányként*” aposztrofálták.

A vita azonban hamar átlépte a magyar Országgyűlés falait, sőt az ország határait is. A téma és maga a polémia olyan vonzónak bizonyult, hogy a szűkebb szakmai körökön, az érdekelteken, a magyar szereplőkön kívül is szép számmal kapcsolódtak be a magyar médiatörvények körül zajló kommunikációba. A magyar médiatörvény vitája európai nyilvánosságot kapott, amelynek jellemzőit a második részben bemutatott kutatás kívánja megvilágítani. Először a vizsgálat konceptuális-módszertani keretét, az adatgyűjtés és az adatfeldolgozás eljárását mutatom be, majd kitérek a vizsgálat eredményeire.

1.2.1. Módszer

Az elemzés központi kutatási kérdése így szól:

Melyek a magyar médiatörvény európai vitájának legfontosabb jellemzői?

Ez további alkérdésekkel pontosítható:

1. Kik vettek részt a vitában?
2. Mely fórumokon zajlottak a beszélgetések?
3. A megszólalók milyen pozíciókat foglaltak el a vita során?

2 Négy kétharmados törvényt módosítana okvetlenül a Fidesz, Fidesz.hu, 2010. április 5.

3 Nem palástolta volna a Fidesz a közmédia politikai felügyeletét, origo.hu, 2010. április 20., Készül a pártok nélküli új médiahatóság, Index.hu, 2010. április 27.; Az ORTT-re kimondták a halálos ítéletet, Stop.hu, 2010. április 27.

A vitában megjelenő pozíciók feltárásának ötletét Bronwyn Davies és Rom Harré 1990-es „*Positioning: The discursive production of selves.*” című cikkéből merítettem. A pozicionálás lényege, hogy az egyének kialakítják a közösségekben domináns kommunikációhoz fűződő viszonyukat. Davisék számára az egyes személyekben lejátszódó folyamat a fontos, ötletük továbbgondolásával azonban a politikatudomány számára is értékes elképzeléssel gazdagodhatunk. Hiszen kompetitív politikai környezetben a politikai szereplők számára a közösségi kommunikációban való részvétel, a folytonos és repetitív önmeghatározás és véleménykifejtés a felszínen maradáshoz szükséges feladatként jelent meg. Ráadásul a dolog társas jellege is világos, hiszen a vitában elfoglalt pozíció egyik sikerkritériuma, ha képes az eredendően szórt figyelemű hallgatóság érdeklődését felkelteni, rávenni őket arra, hogy elfogadják és tovább is gördítsék a kommunikátor által felajánlott diskurzust.

A pozíciók meghatározásához a „*mit mond*” kérdését két szempont kódolásával operacionalizáltam: az első a magyar médiaszabályozáshoz való viszonyulás (kritikus vagy támogató), a második pedig a textusok által megadott ügy-interpretációk voltak. Utóbbinál a deskriptív tartalomelemzésből (Neuendorf, 2002: 53–54) jól ismert értelmezési keretek azonosítására törekedtem. A média-törvény és annak európai fogadtatásáról szóló kommunikációkat szemügyre véve azokat a motívumokat kerestem, amelyeknek alkalmazásával a kommunikátor világossá teszi, hogy számára mit jelent az ügy, vagy a téma tágabb kontextusát, mélyebb értelmét, tétjét kívánja meghatározni. Utóbbiakat nyitott kódolással, ügy-specifikus frame-ek meghatározásával végeztem.

Adatgyűjtés, adatbázis-építés

Az elemzendő időszak a 2010. június 14-e és 2011. június 30-a közötti 384 nap. A kezdődátum az úgynevezett Médiaalkotmány Országgyűlés elé történő beterjesztésére, a záró dátum pedig az Európai Unió Tanácsának magyar elnökségét befejező napjára utal. Magyarázatra az utóbbi szorul: a soros elnökség ténye, ahogyan azt a vizsgálati eredmények mutatják majd, az európai vita

fontos elemét képezte. Egyes megszólalók ugyanis világossá tettek, hogy az Orbán-kormány lépései pont az által váltak európai közügyeké, hogy az elnökségi periódus idején Magyarország az EU egészét reprezentáló feladatot látott el. Az elnökség végével a vita nem zárult le, de intenzitása mindenképpen csökkent.

Esetünkben az elemzési egységek azok a kommunikációs aktusok, amelyekben a beszélők nyilvánosságra hozzák álláspontjukat a magyar médiaszabályozás-vita európai kontextusában.

Az adatok összegyűjtésben az úgynevezett link tracing, vagy más néven chain-referral típusú adatgyűjtési eljárásra támaszkodtam (Spren, 1992; Noy, 2007). A lánckövetéses technika megengedi, hogy a kommunikációs elemek saját maguk által jelzett hivatkozási, kapcsolódási láncát követve juthatunk az elemzésbe bevont adatokhoz: adathalmazunk tehát az egymásra reagáló, egymáshoz kötődő kommunikációkkal bővül. Nagy előnye, hogy már az adatgyűjtési fázisban hagyatkozhatunk a kommunikáció orientáló erejére, vagyis maga a vita és nem más (például mediális vagy intézményi keretek) jelöli ki elemzésének egységeit. Ezt követően pedig a vitában résztvevők nyilvános platformokon magyar, angol, francia és német nyelven elérhetővé tett digitalizált megszólalásai között végeztem kulcsszavas keresést.⁴ A koncentrált adatgyűjtésben beszédekre, közleményekre, nyilatkozatokra, sajtóanyagokra, diplomáciai levelezésekre, állásfoglalásokra támaszkodtam. A vizsgálat során az újságírók álláspontjának kitapintására elsősorban az úgynevezett véleményműfajok kategóriájába sorolt vezércikkeket, szerkesztőségi véleményeket és publicisztikákat vettem figyelembe, de az elektronikus sajtó beszélgetős műsoraiban felbukkanó újságírói véleményeket sem hagyhattam figyelmen kívül.

Az így létrejött adathalmazból a korpuszkonstrukció eljárásának segítségével készítettem adatbázist (Bauer-Aarts, 2000: 19–37). A kutatás összesített „megaadatbázisa” 323 megszólalást tartalmaz.

4 A lánckövetéses technikával előálló saját kollekciót összevettem a Magyar Újságírók Országos Szövetsége által fenntartott emasa.hu „Médiaalkotmány és Média törvény” című dossziéinak tartalmával és a Közép-Európai Egyetem Center for Media and Communication Studies intézetének a témában felhalmozott nyílt, online elérhető adatbázisával.

1.2.2. A magyar médiatörvények európai vitájának elemzési eredményei

Az elemzés eredményeit a kutatási kérdések sorrendjében prezentálom: először a vita főszereplőire és fórumaira, majd a pozíciókra térek ki. A főszereplők sorrendjének kialakításában a médiatörvény európai vitájának kronológiáját követtem, vagyis a különböző intézménycsoportok a polémia kapcsán történő megszólalásuk időrendjében szerepelnek. Jelentősége van ugyanis annak, hogy például a magyar kormány relatíve későn, de aztán annál intenzívebben vett részt a kommunikációs folyamat alakításában. Sokatmondó, ahogyan a civil, szakmai és jogvédő szervezetek folyamatosan táplálták a vitát, miközben a magyar parlamenti pártok többsége inkább csak követte az eseményeket. Komoly következtéseket vonhatunk le abból is, ahogyan és amikor az Európai Bizottság és az Európai Parlament politikai csoportjainak ügy iránti érdeklődése feltámad.

A vita főszereplői és fórumai (1. és 2. kutatási kérdés)

A MAGYAR PARLAMENTI FRAKCIÓK (57 KOMMUNIKÁCIÓS EGYSÉG)

A médiaszabályozás alappilléreit jelentő jogszabálycsokor a Fidesz frakcióhoz köthető. 2011. június 11-én Cser-Palkovics András és Rogán Antal képviselői önálló indítványként öt, a sajtóval és hírközléssel kapcsolatos előterjesztést nyújtottak be. A bizottsági ülésen érdemi vita nem történt, az MSZP és a Jobbik képviselői tiltakozásuk jeléül kivonultak az ülésteremből.⁵ 2010. június 15-én a Kulturális és sajtóbizottság soron következő ülésén, már a módosító javaslatok vitájában, valódi csörte zajlott Karácsony Gergely (LMP) és L. Simon László között a szabályozás európai kontextusáról.⁶ A parlament 2010. július 22-i és december elsejei ülésnapján

5 Jegyzőkönyv az Országgyűlés Kulturális és sajtóbizottságának 2010. június 14-én, hétfőn, 9 órakora Képviselői Irodaház I. emelet II. számú tanácstermében megtartott üléséről. KSB-2/2010.

6 Jegyzőkönyv az Országgyűlés Kulturális és sajtóbizottságának 2010. június 15-én, kedden, 9 órakor a Parlament főemelet 37-38. számú tanácstermében megtartott üléséről KSB-3/2010.

ismét felmerült a törvények EU-s direktíváknak megfelelése.⁷ A parlamenti frakciók országgyűlési aktivitását tanulmányozva elmondható, hogy a képviselők számára az ügy európaiságát eleinte a dolog szakpolitikai dimenziója vagyis a közösségi jogszabályoknak, különösen az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló európai uniós irányelvnek (IP/07/1809) való megfelelés adta.

Már a vita kezdeti időszakában sajtótalálgatások jelentek meg arról, hogy a magyar baloldali ellenzék, különösen az MSZP sokat tett azért, hogy az európai közvélemény figyelmét felhívja a magyar médiaszabályozás változásaira.⁸ Ezt Kovács László (MSZP akkori alelnöke) egy interjújában voltaképpen el is ismerte.⁹ 2010 decembere után a szocialista párt a magyar közvéleményt célzó megszólalásaiban is fokozottan hangsúlyozta a kérdés európai vitáját.¹⁰

A törvények másik parlamenti kritikusa az LMP, ha sokkal visszafogottabban is, de részt vett az európai vitában elfogadva, hogy közös európai kérdésről van szó.¹¹ 2011 márciusában Budapesten az Európai Zöldpárt EP frakciójával közös rendezvényen Magyarország jelenéről és jövőéről gondolkodva a médiatörvényekről is szót ejtettek.¹²

AZ EMBERI JOGI, JOGVÉDŐ- ÉS CIVIL SZERVEZETEK, ÉRTELMISSÉGIEK (54 KOMMUNIKÁCIÓS EGYSÉG)

Az első civil reakció, amely az ügyet teljesen az Európai Unió kontextusában kezeli a Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) 2010. június 15-én kelt állásfoglalása. Még aznap a Mérték Médiaelemző

7 Országgyűlés 28. ülésnapja (2010.07.22.), 72-105. felszólalás. T/360 A médiát és a hírközlést szabályozó egyes törvények módosításáról. Rogán Antal felszólalása. Országgyűlés 56. ülésnapja (2010.12.01.), 1-51. felszólalás. T/1747 A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló törvényjavaslat általános vitája.

8 Különös víziók külföldön az új kormányról, magyarhirlap.hu, 2010. július 23

9 ATV Egyenes beszéd című műsora, atv.hu, 2010. július 7

10 Orbán, a pusztá Putyinja, nol.hu, 2010. december 2. , Gyurcsány a médiatörvény: jön Lukasenka országa, nol.hu, 2010. december 21.; Magyarország köszönettel tartozik, mszp.hu, 2010. december 23.

11 Karácsony Gergely a Duna TV Közbeszéd című műsorában, lehetmas.hu, 2011. január 28.; LMP: Kiegyensúlyozott médiahatóságot!, nol.hu, 2011. március 5.; Továbbra sem tetszik az EU-nak a médiatörvény, ma.hu, 2011. március 10.

12 „Értsd meg, Viktor!” - Daniel Cohn-Bendit Budapesten, origo.hu, 2011. március 31.

Műhely,¹³ két nappal később az EBESZ is beszállt a vitába.¹⁴ Az EBESZ a későbbiekben is fontos szereplője maradt a vitának.¹⁵ A magyar médiatörvényeket élően kritizálta az Eötvös Károly Közpolitikai Intézet is.¹⁶

2011 januárjában az Európa Tanács is elkezdett foglalkozni az ügygel.¹⁷ 2011. január 26-án az Európa Tanács Közgyűlése svéd szocialista küldöttek kezdeményezésére már a médiatörvények kapcsán a magyar demokrácia helyzetéről tartott vitanapot,¹⁸ 2011. május 17-én pedig újabb szakvéleményt tesz közzé.¹⁹

Az Európai Unió Tanácsának magyar elnökség alatti munkájának kezdetén az európai jogvédők és civilek új lendületet vettek: 2010–2011 fordulóján újabb deklarációk születtek. Az Amnesty International, a Freedom House, a Greenpeace és az Európai Szakszervezeti Konföderáció nyilatkozatban kritizálják a magyar kormányt. 2011. január 5-én a magyar hackerek és internetezők közösségéből alakult *Black-out for Hungary* kezdeményezésére egy napra elsötétült több weboldal, facebook és twitter profil is. Az ötlet sikerét jelzi, hogy a napi többmillió forgalmat bonyolító fájlcsere-lő honlap a Pirate Bay és az európai parlamenti képvisellel is rendelkező svéd kalózpárt is részt vett az akcióban.²⁰

Az első utcai megmozdulásokat is civilek szervezték (2010. december 21.²¹ és 2011. január 4.²²). 2010 decemberében a szabályozással egyet nem értők megalapítják a „Egy millióan a magyar sajtószabadság!”

13 Mi a gond a médiatörvénnyel?, Interjú Polyák Gáborral, Kossuth Rádió, 2010. június 15. Hasonló álláspontot képvisel Bayer Judit 2010. december 27-én kelt blog bejegyzésében, lásd: blog.bayerjudit.com.

14 Egyközpontú médiavilág jön a médiacsomaggal, magyarnarancs.hu, 2010. június 17.

15 Médiatörvény: Martonyi nem érti az EBESZ-t, nol.hu, 2010. szeptember 7., Kazahsztánról mintázták a magyar médiacsomagot, nol.hu, 2010. szeptember 2., Az EBESZ a médiacsomagról: ilyen máshol nincs, nol.hu, 2010. szeptember 23.

16 Kivánjuk a sajtó szabadságát, censura eltörlését”, ekint.org, 2010. augusztus 5.

17 Nincs helye a hisztériának, Hír TV, 2011. január 12. 19:44:36-19:47:02

18 Opinion of the Commissioner for Human Rights on Hungary’s media legislation in light of Council of Europe standards on freedom of the media, coe.int, 2011. február 25.

19 Kevesli a médiatörvény módosításait az Európa Tanács, Bruxinfo.hu, 2011. május 17.

20 Sötét képernyőkkel a médiatörvény ellen, Index.hu, 2011. január 2.

21 Diákok tiltakoztak a médiatörvény ellen, RTL KLUB Híradó, 2010. december 22.

22 Csendes tüntetés a tiltakozó rádiósok miatt, hvg.hu, 2011. január 5.

nevű Facebook csoportot (Milla). A csoport tagjai a közösségi médiafelületek segítségével 2011. január 14-ére és 25-ére demonstrációt szerveznek (10-10 ezer fős becsült részvétellel). A budapesti megmozdulással egy időben Bécsben, Berlinben és Varsóban szimpátiatüntetés zajlik.²³ A médiatörvényt ellenző megmozdulásokat esetenként ellendemonstráció kísérte.²⁴ Ezek hírére a magyar kormányt támogató civilek is szervezkedni kezdtek. Többek között a Civil Összefogás Fórum (CÖF),²⁵ a Munkástanácsok Országos Szövetsége²⁶ és a Nagycsaládosok Országos Egyesülete (NOE)²⁷ 2011 januárjában nemzetközi sajtótájékoztatót tartottak, hogy semmi kivétlnivalót sem látnak az új magyar médiaszabályozásban.

A magyar médiatörvények európai vitájából a közéleti értelmiség is kivette a részét. Különösképp Heller Ágnes, Konrád György, Tamás Gáspár Miklós, Vajda Mihály, Radnóti Sándor, Komoróczy Géza, Tarr Béla, Jancsó Miklós, Fischer Ádám és Schiff András²⁸, továbbá Timothy Garton Ash, Adam Michnik és Vaclav Havel.²⁹

AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG (72 KOMMUNIKÁCIÓS EGYSÉG)

Az Európai Parlament a vita korai szakaszának egyik fő fóruma lett.³⁰ A szocialista EP frakció munkacsoportja vitanapot szervezett (2010. szeptember 7.), ahol kérték az Európai Bizottság beavatkozását. Neelie Kroes, az Európai Bizottság digitális és audiovizuális politikáért felelős főbiztosa azonban ekkor még nem látott okot arra, hogy eljárást indítson bármely EU-tagállam ellen.³¹ A 2010. december 21-i magyar parlamenti döntés hírére

23 Öt városban tüntetnek a médiatörvény ellen, nol.hu, 2011. január 25.

24 Tüntetés Heller Ágnes ellen. Ugyanaz a hír kétféleképpen, Galamus.hu, 2011. április 10.

25 CÖF: külföldön elhamarkodottan ítélték el a médiatörvényt, gondola.hu, 2011. január 12.

26 A médiatörvény mellett, médiafigyelő.hu, 2011. január 12.

27 A nagycsaládosok egyesülete támogatja a médiatörvényt, hvg.hu, 2011. január 17.

28 Brüsszelben tiltakoztak magyar művészek az Orbán-kormány intézkedései ellen, origo.hu, 2011. január 12.

29 „Orbán Európa ellen” kontra „Csigavér”, nol.hu, 2011. január 8.

30 A szocialista EP-frakció vezetője aggódik a sajtószabadságért, emasa.hu, 2010. július 8.

31 Brüsszelt nem érdeklik a magyar aggályok, Index.hu, 2010. szeptember 9.

azonban az Európai Bizottság bejelentette: vizsgálatot indít a törvény kapcsán.³²

A magyar médiaszabályozás-polémia egyik csúcspontja az Európai Unió Tanácsának a magyar elnökségi programáról tervezett vitanapja volt. 2011. január 19-én Strasburgban az EP képviselői azonban sokkal inkább a médiaszabályozással kapcsolatos véleményükkel szembesítették Orbán Viktort. Míg a szocialista, liberális és zöld és kommunista frakciók vezérszónokai hevesen kritizálták a törvényt, addig az Európai Néppárt és euroszeptikus Szabadság és Demokrácia Európája frakciói megvédték a magyar kormányt. Láthatóvá vált, hogy az európai politikai elit álláspontja nem egységes. Az ülésen elhangzottak azt is megmutatták, hogy a magyar kormányt támogatók nem a médiatörvények irányával értettek egyet, sokkal inkább a liberálisok és baloldaliak ellen beszéltek.³³ A rendkívül szenvedélyes retorikai fordulatokban bővelkedő vitát a szakértők később az igazi európai politika egyik jeleként üdvözölték.³⁴

A baloldali frakciók közül a Szocialisták és Demokraták Progresszív Szövetsége, a Liberálisok és Demokraták Szövetsége (ALDE) és a Zöldek/Európai Szabad Szövetség különösen sokat tett az ügy napirenden tartása érdekében.³⁵ Az osztrák szocialista párt EP delegációja 2011. január 8-án az Európai Bizottság azonnali beavatkozását követelte,³⁶ az ALDE pedig január 11-én Sajtószabadság Magyarországon címmel közmeghallgatást szervezett Brüsszelben.³⁷ A Zöldpárt EP képviselőcsoportja szerint a magyar médiaszabályozás 2011 tavaszának legfontosabb európai politikai ügye volt.³⁸ 2011. március elsején Heller Ágnes részvételével nyílt vitanapot tartottak az Európai Parlamentben.³⁹

32 Az EU vizsgálja a magyar médiatörvényt, nol.hu, 2010. december 22.

33 The programme of activities of the Hungarian presidency of the Council (debate), europarlTV, 2011. január 19

34 Strasbourg: szenvedélyes nyitány és a magyar elnökség programjának bemutatása, MTV Az Este, 2011. január 20.

35 Uniós támadás: a médiatörvénnyel méltatlanná válunk az elnöki posztra, nol.hu, 2010. december 22.; EP-frakció kéri a magyar médiatörvény visszavonását, nol.hu, 2010. december 22.; Verhofstadt: Hungary must uphold media freedom, alde.eu, 2010. december 24.

36 Ungarn verbittet sich Einmischung der EU, focus.de, 2011. január 19.

37 Event [110111] Freedom of Press in Hungary ALDE, youtube.com, 2011. január 11.

38 Hungarian media law, Greens-efa.eu, 2011. január 19.

39 Hungarian democracy in danger?: An open debate with Agnes Heller, Green-efa.eu, 2011. március 1.

Az Európai Bizottság vizsgálatával párhuzamosan az Európai Parlament médiaügyekkel foglalkozó frakcióközi munkacsoportja is tárgyalta a magyar szabályozást. A néppárti Jean-Marie Cavada vezette munkacsoport folyamatos kapcsolatban állt a Neelie Kroes ezette EB küldöttséggel és februári sajtóközleményében sürgette az EB-t, hogy a szabályozás egészének szellemiségét és ne csak annak néhány technikai részletét vizsgáljanak.⁴⁰ Tudható az is, hogy néhány néppárti képviselő is megszavazta az EP márciusi, a médiatörvényeket elítélő állásfoglalását.⁴¹

A MAGYAR KORMÁNY (60 KOMMUNIKÁCIÓS EGYSÉG)

A magyar kormány jó ideig nem reagált a hazai és nemzetközi észrevételekre. Az első érdemi válasz 2010 decemberéig várattott magára. A kormány számára ekkorra vált világossá, hogy az ügy magától nem fog elcsitulni és a további nem-kommunikáció komolyan veszélyezteti az 2011-es magyar EU elnökség sikerét.⁴² Ekkor a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium, pontosabban annak kormányzati kommunikációért felelős államtitkársága lett a téma kormányzati felelőse.⁴³ A 2010. december 20-i parlamenti döntés után megerősödött a törvényeket támogató kormányzati aktivitás. A miniszterelnök szóvivője a nemzetközi kritikák élét akarta elvenni,⁴⁴ s még az év vége előtt Orbán Viktor és Semjén Zsolt is megszólalt.⁴⁵

40 EP intergroup sceptical over Hungary's controversial law, europolitics.info, 2011. február 3.

41 Procedure: 2011/2510(RSP), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0094+0+DOC+XML+V0//EN>

42 2010 és 2011 fordulóján napvilágot látott jó néhány olyan állítás, amely szerint Magyarország nem méltó az EU elnökségi pozíció betöltésére (lásd: Jean Asselborn közleménye, reuters.com, 2010. december 22.), illetve az Európai Bizottság elnöke 2011. január 6-i sajtótájékoztatón világossá tette, hogy a magyar médiatörvény ügyében vizsgálatot kezdeményeznek (Jose Manuel Barosso sajtótájékoztatója Budapesten, youtube.com, 2011. január 6.).

43 Médiatörvény: a svéd nagykövet cáfolja a kormány állításait, hvg.hu, 2010. december 17.

44 Szijjártó szerint a luxemburgi miniszter nem kormányálláspontot közölt, hvg.hu, 2010. december 22.

45 Hír TV Rájátszás című műsora, 2010. december 23. Orbán a médiatörvény korrekciójáról: Eszünk ágában sincs!, hetivalasz.hu, 2010. december 24., Interjú Semjén Zsolttal, Magyar Televízió Ma Reggel, 2010. december 23.

Navracsics Tibor közigazgatási és igazságügyi miniszter 2010–2011 fordulóján a vita lehatárolásával próbálkozott. 2010. december 27-én kelt Neelie Kroes főbiztosnak címzett levelében leszögezte, hogy a kormány csak az Európai Unió audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelve és a 2010. évi CLXXXV. törvény közötti összhang megteremtését szolgáló tárgyalásokban hajlandó részt venni, az ideológiai-politikai alapon szerveződő csatározásokban nem.⁴⁶ Ezt az elképzelést azonban fel kellett adniuk, amikor 2011. január 19-én Orbán Viktor az Európai Parlamentben a szocialista, a zöld és a liberális frakciók vezetőivel keveredett szóváltásba. Noha terv szerint az Európai Unió Tanácsának magyar elnökségi programjáról szólt volna a disputa, a hozzászólások sokkal inkább szóltak a magyar médiaszabályozásról és a körülötte zajló polémiairól, mintsem az elnökség ügyeiről. Az ülés fordulópontot jelentett a vitában; egyértelművé vált ugyanis, hogy szükség van a magyar kormány offenzív és kezdeményező kommunikációjára, s az is megmutatkozott, hogy az európai politikai elit körében van fogadókészség a baloldali-liberális pozíciók ellensúlyozására. Ettől kezdve a magyar kormány tagjai többet és bátrabban beszéltek, s láthatóan igyekeztek inkább részt venni, semmint kitérni a magyar médiatörvény európai vitája elől. Ezt a változást bizonyítják a számok is: 2010 júniusa és novembere között mindössze Martonyi János az EBESZ vádjai előtt értetlenül álló közleménye jelent meg. 2010. december elseje és 2011. január 19-e között tizenhárom, 2011. január 19-e és március 7-e között huszonnyolc, március 7-e és június 30-a között pedig tizenkilenc kormányzati megnyilatkozást regisztráltunk.

A KÜLFÖLDI POLITIKAI SZEREPLŐK (29 KOMMUNIKÁCIÓS EGYSÉG)

Az európai vita 2010. december 21-e utáni szításában alighanem Jean Asselborn Reutershez eljuttatott közleménye játszott kulcsszerepet, amelyben a luxemburgi külügyminiszter diplomáciában szokatlan nyíltsággal beszélt a médiaszabályozásról.⁴⁷ Ugyanaznap a német kormány szóvivő jelentette ki, hogy Angela

46 Egymásnak feszülnek Európa erői a magyar médiatörvény felett, origo.hu, 2011. január 19.

47 Hungary passes law boosting government control of media, reuters.com, 2010. december 22.

Merkel, német kancellár aggodalommal figyeli a médiára vonatkozó magyar szabályok alakulását.⁴⁸ Az is tudható, hogy 2010 decemberében a német és a magyar külügyminiszter többször beszélt telefonon az EU-elnökség és a médiatörvények európai fogadtatásának összefüggéseiről.⁴⁹ A magyar médiatörvény ügye a német kormánykoalíció pártjai között némi feszültségeit is szült. A külügyi tárcát birtokló Szabaddemokrata Párt (FDP) következetesen kritizálta a magyar kormányt,⁵⁰ míg a Bundestag kereszténydemokrata frakcióigazgatója túlzónak tartotta a német kormány reakcióit.⁵¹ Megszólalt még a svéd, a francia és a cseh és a bolgár kormány képviselője is.

A MAGYAR SAJTÓ KÉPVISELŐI (61 KOMMUNIKÁCIÓS EGYSÉG)

A kommunikációs folyamat vizsgálva állítható, hogy az újságírók egy csoportja egyáltalán nem mértéktartó kívülállással követte az európai vitát, hanem sokkal inkább a disputa aktív résztvevőjeként tekintett magára; szerkesztőségi és azon túli eszközökkel is igyekezett hozzájárulni a magyar médiatörvények közös európai kérdésként történő definiálásához.

Az újságírói szakmai szervezetek közül a Magyar Újságírók Országos Szövetsége vetette fel először, hogy „európai szemmel nézve” nem helyes az új tervezet iránya.⁵² 2010 nyarán megérkeztek nemzetközi szakmai szervezetek első reakciói is; az Európai Újságíró Szövetség (European Federation for Journalists) elnöke⁵³ és a Nemzetközi Sajtóintézet (International Press Institute) vezetése nyílt levélben,⁵⁴ az osztrák sajtómunkásokat tö-

48 Merkel a jogállamiság elveire figyelmezteti Magyarországot, index.hu, 2010. december 22.

49 Szijjártó tévedett, a németek beszóltak, index.hu, 2010. december 23.

50 Már az EU-elnökséget is veszélyezteti a jogszabály, nol.hu, 2010. december 24.

51 Hűséges Európához a magyar kormány, mno.hu, 2010. december 23.

52 Jegyzőkönyv az Országgyűlés Kulturális és sajtóbizottságának 2010. június 23-án, szerdán, 9 órakor a Képviselői Irodaház I. emelet III. számú tanácstermében megtartott üléséről. Eötvös Pál hozzászólása 17. oldal, parlament.hu. Letöltés időpontja: 2011. május 10.

53 Az Európai Újságíró Szövetség a médiacsomag visszavonását kéri, emasa.hu, 2010. június 23.

54 A Fidesz médiacsomagjának visszavonását sürgeti az IPI, emasa.hu, 2010. június 25.

mörítő szakszervezet pedig a bécsi magyar nagykövetség előtt tiltakozva fejezte ki nemtetszését.⁵⁵

Ekkor kapcsolódott a beszélgetésbe a Magyar Elektronikus Újságírók Szövetsége (MEÚSZ), amely támogatásáról biztosította a törvényjavaslat-tevőket és megalapozatlan támadásnak tartotta a külföldi szakmai vélekedéseket.⁵⁶

2010. december 21-i parlamenti döntés értelmében megszületett a 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló törvény az újságírókat is újabb állásfoglalásra ösztönözte. A Népszava és a Népszabadság újságírói január 3-án kiáltványt jelentettek meg, amely az európai közvélemény számára is huszonhárom nyelven hirdette, „Magyarországon megszünt a sajtószabadság”.⁵⁷ Tudható az is, hogy a Népszabadság főszerkesztője Vörös T. Károly a német újságírókkal és a Bundestag szocialista frakciójának küldöttségével tárgyalásokat folytatott.⁵⁸ Az újságírói elkötelezettséget mutatja, hogy többen hajlandók voltak kilépni a szerkesztőségi szobából, hogy tevélegesen alakítsák a politikai folyamatokat. A Népszabadság egyesülete például Alkotmánybírósághoz fordult,⁵⁹ s az újság munkatársai élére álltak az Eötvös Károly Intézet „Írjuk át a médiatörvényt!” című kezdeményezésének. Indoklásaként pedig azt olvashattuk; „*célunk, hogy a magyar médiaszabályozást visszavezessük Európába*”.⁶⁰ A Klubrádió munkatársai Stockholmban és Berlinben⁶¹, lengyel⁶² és francia újságírók⁶³ Budapesten, az olasz sajtó képviselői Rómában,⁶⁴ a Ri-

55 Ungarn: Droht „Medienfreiheit“ á la KP 21 Jahre nach Mauerfall? Protestresolution der Mediensektion der Gewerkschaft GdG-KMSfB, ots.at, 2010. június 30.

56 A médiacsomag elfogadását sürgeti a MEUSZ, MTL.hu, 2010. július 1.

57 A Népszabadság tiltakozó címlapja 23 nyelven: A mi valóságunk, Népszabadság, 2011. január 3.

58 ATV Civil a pályán című műsora, atv.hu, 2011. január 6.

59 A Népszabadság az Alkotmánybírósághoz fordult az új médiaszabályozás miatt, nol.hu, 2011. február 8.

60 Írjuk át a médiatörvényt!, nol.hu, 2011. február 21.

61 Bolgár György Svédországban, galamus.hu, 2011. április 7.

62 Michnik a sajtószabadság-tüntetésen: Viktor, ez az út a diktatúra felé vezet!, nol.hu, 2011. március 15.

63 Vámos Anna főszerző köszöntője 2011. március 15-én a Milla tüntetésén.

64 Legge sulla stampa in Ungheria: manifestazioni anche a Roma, centrodiascolto.it, 2011. január 12.

porterek Határok Nélkül aktivitási pedig Bécsben⁶⁵ tiltakoztak az új magyar médiatörvények ellenek. A médiatörvényeket ellenző sajtó képviselői pedig külföldi médiumokban rendszeresen megszólaló interjúalanyokká váltak.⁶⁶

A vitában elfoglalt pozíciók (3. kutatási kérdés)

Az empirikus kutatás során nemcsak arra voltam kíváncsi, hogy kik, mikor és hol kommunikálták az új magyar médiatörvényeket közös európai problémaként, hanem a vitában megjelenő álláspontokat is részletesen megvizsgáltam. A magyar médiatörvény európai vitájában két világosan elkülönülő pozíció jelent meg; az egyik az *új magyar médiaszabályozást kritizálóké*, a második pedig a *kritikusokat támadó*. Az álláspontok elemzésénél elsősorban azokra az érvekre fókuszáltam, amelyeket a megszólalók saját mondani-valójuk alátámasztására alkalmaztak. Az érveket nyitott kódolás alapján öt értelmezési keretbe – *demokratikus értékek, európai összetartozás, szuverenitás, szolidaritás és politikai motiváció* – csoportosítottam. Mindez az alábbi eredményekre vezetett.

AZ ÚJ MÉDIASZABÁLYOZÁSSAL SZEMBEN KRITIKUS MEGSZÓLÁLÓK POZÍCIÓJA (182 KOMMUNIKÁCIÓS EGYSÉG)

Az ellenzők legtöbbször hangoztatott problémája a demokratikus értékek és az új magyar médiaszabályozás viszonya volt. A vizsgálati időszak egészét meghatározta a kérdés, hogy vajon a magyar törvények kiállják-e a demokrácia és az európai közös értékek próbáját. A vita alakulása arra mutat rá, hogy az európai demokrácia és az európai politikai értékek – ahogyan azt a vitában értelmezik – szoros összefüggésben vannak a sajtószabadság kérdésével.

65 Bécsben is tüntettek a magyar médiatörvény ellen, origo.hu, 2011. január 15.

66 Interview mit Mong Attila und Bogár Zsolt, neuwal.com, 2011. február 25.; A Slow Poison Attacking Democracy: Facebook Generation Fights Hungarian Media Law, spiegel.de, 2011. január 4.; Hungarian Media Independence Under Attack: An Interview with Balázs Nagy-Navarro, dissentmagazin.org, 2010. december 27.

Az összes rögzített kritikus megnyilvánulás több mint hetven százalékában, 133 megszólalásban sikerült a demokratikus értékek vagy az európai összetartozás értelmezési keretét azonosítani. A demokratikus értékek frame egyik legerősebb érve a sajtószabadság védelme volt, amely 77 kódolt egységben jelent meg. Az új szabályozással egyet nem értők kommunikációjában többször összekapcsolódott a sajtószabadság és a demokrácia; bár itt némi különbség mutatkozott a magyar és a külföldi szereplők érvkészletében. Míg az EBESZ és a nemzetközi sajtószakmai szervezetek számára a sajtószabadság és a demokrácia megsértése egy és ugyanaz, addig a magyar jogvédő és újságírói szervezetek a sajtószabadsággal kapcsolatban inkább az akkor még érvényben lévő 1989-es Alkotmány értékeit emlegették.

A demokratikus értékek-frame sokszínűségét mutatja, hogy egyszerre volt alkalmas részletes, paragrafusok szintjéig elmenő kritikai boncolgatásra és a jogszabályt csak példaként megemlítő, sokkal inkább a Fidesz demokratikus elkötelezettsége felett egyszerű és gyors ítéletet mondó kommunikációk rendezésére. A vita csúcspontján az Európai Parlament 2011. január 19-i plenáris ülésén szintén találunk példát mindkét mintára. Az ülés eredeti célja az Európai Unió Tanácsának soros magyar elnökségi programjának megbeszélése lett volna, de az Európai Bizottság elnöke és a legnagyobb európai pártcsaládok képviselői számára a magyar médiatörvény és maga a vita sokkal érdekesebbnek bizonyult. José Manuel Barroso felszólalásában figyelmeztette Orbán Viktort, hogy a sajtószabadság Európa „*legszentebb*” értéke, s ha megsértésének gyanúja felmerül, akkor az európai közösség és annak képviselői „*joggal tesznek fel kérdéseket*”.⁶⁷ Martin Schulz a szocialista frakció vezetője beszédét egyenesen azzal kezdte, hogy hitet tett a magyar médiatörvények európai vitájának érvényessége mellett.⁶⁸

67 José Manuel Barroso felszólalása, 2011. január 19. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20110119&secondRef=ITEM-005&format=XML&language=EN>. Letöltés időpontja: 2011. január 30.

68 Martin Schulz hozzászólása, 2011. január 19. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20110119&secondRef=ITEM-005&format=XML&language=EN>. Letöltés időpontja: 2011. január 30.

A zöldpárti⁶⁹ és a liberális⁷⁰ vezérszónokok is elfogadták a demokratikus értékek és az európai összetartozás értelmezési keretét, de ők a jogias beszéd helyett érzelmi húrokat pengettek.

A kritikusoknak tehát alapvetően Orbán Viktor demokrácia-értelmezésével volt vitájuk, hiszen számukra elfogadhatatlan, ha az EU egyik tagállamának kormánya ellenőrizni akarja a médiát, mert a demokrácia rendje szerint fordítva áll a helyzet.⁷¹ Az ülésen Orbán Viktor demokratikus elkötelezettsége is többször megkérdőjeleződött.⁷²

A demokratikus értékek és az európai összetartozás értelmezési kereteinek kombinációja a magyar médiamunkások pozícióját is meghatározta. Az új szabályozást ellenző újságírók a „külföldről kristálytisztán látszó diktatúraveszélyről”⁷³ írtak, amelyben nagyon is szükséges, hogy Európa tekintélyes figurái „közösen, határozottan kijelentik: eddig és ne tovább”.⁷⁴ Az európai kritikusokkal való párbeszéd fontosságáról szolt a Népszava *Nem az országgal van a baj* című írása, amelyben a szerző köszönetet mond a „tűéles” helyzetértékelésért.⁷⁵ Egy másik cikkben az európai a magyar nyilvánosság „működési zavarainak” ellensúlyozójaként jelent meg, s az európai politikai aktorok a „bénult magyar ellenzék” szerepét töltik be, amikor a demokrácia védelmében lépnek fel még akkor is, ha „magyar emberek többségét mindebből (ti. Orbán-kormány intézkedései) semmi

69 Daniel Cohn Bendit 2011. január 19-én az EP plenáris ülésén elhangzott beszéde. Magyar felirattal olvasható: http://nol.hu/kulfold/cohn-bendit_beolvas_orbannak_-_video_magyar_felirattal. Letöltés ideje: 2011. június 30.

70 Guy Verhofstadt 2011. január 19-én az EP plenáris ülésén elhangzott beszéde. Magyar felirattal olvasható: http://nol.hu/kulfold/cohn-bendit_beolvas_orbannak_-_video_magyar_felirattal. Letöltés ideje: 2011. június 30.

71 Daniel Cohn Bendit 2011. január 19-én az EP plenáris ülésén elhangzott beszéde. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20110119&secondRef=ITEM-005&format=XML&language=EN>. Letöltés időpontja: 2011. január 30.

72 Jörg Leichtfried hozzászólása 2011. január 19-én az EP plenáris ülésén. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20110119&secondRef=ITEM-005&format=XML&language=EN>. Letöltés időpontja: 2011. január 30.

73 Miért ömlik az epéjük?, Népszava, 2011. január 8.

74 Orbán csupasz ökle és a külföldi visszhang, nol.hu, 2011. január 6.

75 Nem az országgal van a baj, népszava.hu, 2011. január 15.

sem zavarja".⁷⁶ A Népszabadság hasábjain pedig amellettt érveltek, hogy ha az Európai Unió egy tagállama megsérti a közösségben tisztelt értékeket, az közös ügy, következésképpen a közösség minden tagjának joga van azt vitatni.⁷⁷

A MAGYAR MÉDIASZABÁLYOZÁS KRITIKUSAIT TÁMADÓ POZÍCIÓK (138 KOMMUNIKÁCIÓS EGYSÉG)

Az új médiatörvények európai vitájában megfogalmazott kritikák a vita első hónapjaiban süket fülekre találtak. Martonyi János külügyminiszter „nem értette” a kritikákat,⁷⁸ Cser-Palkovics András parlamenti képviselő szerint pedig „nincs ügy”,⁷⁹ amiről beszélni kellene. A médiaszabályozás változásait kezdeményező és azt támogató hivatalos politikai intézmények tehát 2010 nyarán még a vita tényét sem óhajtották elfogadni.

A Magyar Elektronikus Újságírók Szövetsége azonban már 2010. július elsején teljes mellszélességgel kiállt a szabályozás tervezete mellett. Ezzel párhuzamosan igyekezett a Nemzetközi Sajtóintézet és az Európai Újságíró Szövetség hitelét tönkretenni, amikor politikai elfogultság gyanúját vetette fel.⁸⁰ 2010 őszén a Fidesz és a kormánypárti újságírók szinte egyszerre indítottak támadást az EBESZ ellen. 2010. szeptember 9-én L. Simon László (Fidesz) sajtótájékoztatóján éles szavakkal kritizálta a magyar médiatörvényeket támadókat; az EBESZ sajtószabadság-képviselőjét azzal vádolta, hogy a magyar baloldal szócsöve.⁸¹ Közben a Magyar Nemzet az EBESZ és a magyar balliberális értelmiség különlegesen szoros kapcsolatát elemezte szerkesztőségi cikkében.⁸²

A magyar kormány 2010 decemberében szállt be a vitába, s egy viszonylag komplex, több elemből álló pozíció proponálására kommunikációs támadást indított. Először arról próbálták meg-

76 Magyarországon megszűnt a sajtószabadság, Népszava címlap, 2011. január 3.

77 Árt az egész EU szavahihetőségének az új magyar médiatörvény, nol.hu, 2011. január 15.

78 Médiatörvény: Martonyi nem érti az EBESZ-t, nol.hu, 2010. augusztus 28.

79 Eltűntek a médiatörvény előterjesztői, stop.hu, 2010. augusztus 11.

80 A MEUSZ sürgeti a médiatörvényt, meusz.hu, 2010. július 1.

81 Fidesz: az EBESZ jelentése az MSZP vádpontjait tartalmazza, emasa.hu, 2010. szeptember 9.

82 Rendszerváltás a médiában hisztérikus felhangokkal, mno.hu, 2010. október 1.

győzni az európai közvéleményt, hogy az új szabályozás „*ízig-vérig európai*”⁸³, vagyis nincs olyan eleme, amely más európai uniós tagállam valamelyikében ne lenne ismert és elfogadott médiapolitikai gyakorlat. Talán a budapesti svéd nagykövetség azonnali tiltakozása miatt elálltak a más európai országok médiapolitikai gyakorlatával példálózó kommunikációtól, s helyét a nemzeti szuverenitásra és a támadások mögött álló politikai érdekek hangoztatására épülő kommunikáció vette át.

Egyfajta szuverenitás-értelmezési keret elfogadtatásával kísérletezett Orbán Viktor, amikor arra kérte a német és a francia kormány képviselőit, hogy „*tartózkodjanak a véleménynyilvánítástól*” olyan kérdésekben, amelyben „*nincs érdekelttségük*”.⁸⁴ Ezt az érvekészletet főként a magyar kormánypárti újságírók és civil szervezetek ápolták. A Magyar Nemzet és a Magyar Hírlap szerkesztőségi cikkeiben a médiatörvény kritikáit a nemzeti önrendelkezés „*példátlan*”⁸⁵ és „*felháborító*”⁸⁶ megsértésének tekintették. A Civil Összefogás Fórum pedig elítélte a „*belügyekbe való beavatkozást*”.⁸⁷

A médiatörvények kritikusait támadó magyar és külföldi szereplők között összhangot azonban nem a szuverenitás, hanem a politikai motiváció értelmezési keret felépítése teremtette meg. Az elfogultság, méltánytalanság és összhangolt politikai támadás vádjával operáló értelmezési keret ugyanis nemcsak a magyar kormányzat, a kormánypártok és a Fidesz európai parlamenti delegációjának, hanem az Európai Parlament néppárti frakciójának, a Szabadság és Demokrácia Európája nevű képviselőcsoportjának és egyéb tagállami politikus álláspontját is meghatározta. A politikai motiváció értelmezési keretének alkalmazását újságírói beszélgetésekben és civil szervezetek kommunikációjában is rögzítettem. A politikai motiváció értelmezési keretének érvei figyelhetők meg Orbán Viktor 2011. január 19-én, az EP plenáris ülésének második beszédében.⁸⁸

83 Szijjártó: a médiatörvény „*ízig-vérig európai jogszabály*”, nol.hu, 2010. december 28.

84 Orbán mégis változtatna?, bruxinfo.hu, 2011. január 6.

85 A kettős mérce büze, mno.hu, 2011. január 10.

86 Második taxisblokád?, mno.hu, 2011. január 11.

87 A kormány jó úton halad, civilosszefogas.hu, 2011. január 11.

88 Tesztnek tartja a médiatörvényt ért bírálatokat Navracsics, origo.hu, 2011. január 10.

A magyar nép egésze elleni támadás harcias formában jelent meg a kormánypárti újságírói-értelmiségi körökben. Az Echo TV Korrektúra című beszélgetős műsorában a résztvevők a vitát a háború metaforáival írták le: az európai kritikákat „*Magyarország elleni nemzetközi hadjáratnak*”, a magyar kormány pozícióját pedig „*szabadságharcként*” értelmezték.⁸⁹

A politikai motiváció keret sikeréhez hozzájárult, hogy felépítésében és ápolásában nem magyar szereplők is kivették részüket. Egyik példája Jacek Kursk (Európai Konzervatívok és Reformerek európai parlamenti képviselője) hozzászólása, amelyben az európai kritikái mögött politikai antipátiáról beszélt.⁹⁰ Nigel Farage EP képviselő pedig egyenesen úgy fogalmazott, hogy az Európai Bizottság „*tele van kommunistákkal*”, így az hamisan állítja be magát semleges testületnek.⁹¹ Német kereszténydemokrata képviselők a Bundestagban pedig a magyar médiatörvény európai visszhangját „*összeurópai kommunista-szocialista produktumnak*” nevezték.⁹²

Fontos hangsúlyozni, hogy a vitában megszólalt külföldi politikusok többnyire nem a médiatörvényeket és nem is elsősorban a magyar kormányt vették védelmükbe, hanem a kritikusaikat támadták.⁹³ Noha az Európai Bizottság illetékességét és tárgyalások szükségességét nem kérdőjelezték meg, ez a fajta kommunikáció tulajdonképpen a magyar kormánnyal valamiféle együttérzést vállaló pozíciót jelez. Az ellenfelek politikai kötődését nem tárgyaló, de a magyar kormány iránti szolidaritást nyilvánossá tevő kommunikációkat a *szolidaritás-értelmezési* keret elnevezéssel illettem (19 egység).

89 Echo TV Korrektúra című műsora, 2011. január 7.

90 Jacek Olgierd Kursk hozzászólása az EP 2011. január 19-ei plenáris ülésén. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20110119&secondRef=ITEM-005&format=XML&language=EN> Letöltés ideje: 2011. január 30

91 Nigel Farage hozzászólása az EP 2011. január 19-ei plenáris ülésén. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20110119&secondRef=ITEM-005&format=XML&language=EN> Letöltés ideje: 2011. január 30

92 Németek is kommunistáznak a magyar médiatörvény miatt, nol.hu, 2011. január 5.

93 Bernard Fournier, Edigijus Variakis, Luca Volunté, Frunda György hozzászólása. Council of Europe: Debate on the functioning of democracy in Hungary, webtv.coe.int, 2011. január 26.

1.3. Összegzés

Noha az európai nyilvánosság a szakirodalomban többnyire az Európai Unió nyilvánosságaként jelenik meg, a médiatörvények ügye világosan mutatja, hogy a jogi-intézményi struktúrák kényszerével szemben a tágran értelmezett, vagyis a nemzeti pártokon és kormányokon túli politikai szereplők nagyfokú szabadságot élveztek az európai nyilvánosság megteremtésében és befolyásolásában. A mediaszabályozás vitájának ívét követve láthattuk, ahogyan a magyar jogalkotók szándékával egyet nem értők 2010–11 fordulójára miként kormányozták az ügyet az EU hivatalos napirendjére. Az adatok tanúsága szerint a magyar médiatörvények közös európai problémává emelésének kezdeményezői nem az Európai Unió hivatalos képviselői voltak, s a beszélgetések többnyire nem az EU fórumain zajlottak. Noha az EP szocialista frakciója már a vita korai szakaszában kísérletet tett a médiaügy összeurópaiságának hangsúlyozására, az Európai Bizottság jó ideig (2010 késő decemberéig) tartózkodott a vitában való részvételtől. Azután azonban éppen az Európai Bizottság tűnt fel a hatályos magyar szabályozás gyakorlatát ellensúlyozó EU-s médiapolitika legjelentősebb képviselőjeként. Az Európai Bizottság pozíciójában történt változás egyértelműen a politikai aktorok – köztük az állampolgárok – sikeres nyomásgyakorlását mutatja, amely az ügy köré teremtett európai nyilvánosság erejét bizonyítja.

Az új magyar mediaszabályok európai nyilvánosságát valójában azok a hazai és európai jogvédő-, civil- és szakmai szervezetek teremtették meg, akik kimondottan azért léptek a nyilvánosság elé, hogy az új magyar médiatörvény tervezete ellen felemeljék szavukat. 2010 nyara és decembere között elsősorban az NGO-k éltették az ügyet, az európai politikai elit igazán csak a közelgő magyar elnökség hírére lépett színre.

A téma tehát nemcsak szűken vett EU-s politikaformáló körök számára volt érdekes; Európa-szerte utcára vonultak a mediaszabályozást kritizálók, és mozgósítottak a magyar kormányt támogató körök is. Bár az online felületek fontos színtérré váltak a vitában (Black-out for Hungary, Milla csoport), a magyar médiatörvény európai nyilvánosságát mégsem csupán az internet segítségével konstruálták. Az ügyben a hagyományos és bevett kommunikációs infrastruktúráknak is komoly szerepe jutott.

A fejezet legfontosabb hozadéka, hogy megerősíti a téma nemzetközi diskurzusában egyre nagyobb nyomatékkal tárgyalt *heterogenitás, konfrontáció és rivalizáció* szempontjainak érvényességét, s alátámasztja a konfliktusok nyilvános kifejezésének kutatási horizontba állításáról szóló megállapítását. Noha a nemzetközi tudományos közösség számára a folyamatok tétje jobbra az Európai Unió (s vele az európai nyilvánosság) szétrobbanásaként vagy éppen az integráció további mélyítéseként jelenik meg (vö. Papanagnou, 2013; Meijers, 2013), vizsgálatom alapján úgy tűnik ezek mellett legalább annyira izgalmas a határokon átívelő politikai kommunikációs szituációk felértékelődése, s az itt megjelenő új interakciós minták megértése. A politikai szereplők európai nyilvánossággal egyre intenzívebben kalkuláló észjárása a politikatudomány számára mindenképpen új kutatási kérdéseket indukál.

Irodalomjegyzék

BAISNEE, OLIVER (2007): The European Public Sphere Does Not Exist (At Least It's Worth Wondering...). *European Journal of Communication*, Vol. 22, no. 4, 493–503

BAUER MARTIN W.-AARTS, BAS (2000): Corpus construction: a principle for qualitative data collection. In: Bauer, Martin – Gaskell, George (szerk): *Qualitative researching with text, image and sound: a Practical Handbook*, London, Sage, 19–37.

BAYER JUDIT (2011): Az új médiatörvény sajtószabadságot korlátozó rendelkezései. *Médiakutató*, Vol. 12, no. 1, 11–20.

BROUILLETTE, AMY – JOOST VAN BEEK (szerk.) (2012): *Hungarian media laws in Europe: An Assessment of the Consistency of Hungary's Media Laws with European Practices and Norms*. Budapest, Center for Media and Communication Studies (CMCS).

CHRISTIANSEN, THOMAS-JORGENSEN – KNUT-WIENER, ANTJE (szerk. (2001): *The social construction of Europe*. London, Sage.

CHECKEL, JEFFREY T. (2006): Constructivist approaches to European integration. ARENA, Working Papers 01/2006.

DAVIS, BRONWYN – HARRÉ, ROM (1990): Positioning: The discursive production of selves. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, Vol. 20, no. 1, 43–63.

DE VREESE, CLAES – BOOMGAARDEN, HAJO (2006): Media effects on public opinion about the enlargement of the European Union. *Journal of Common Market Studies*, Vol. 44, no. 2, 419–436.

DE VREESE, CLAES (2007): The EU as a public sphere. *Living Reviews in European Governance*, Vol. 2, no. 3. Elérhető: <http://www.livingreviews.org/lreg-2007-3> (utolsó letöltés: 2014. július 25.)

DOWNEY, JOHN – KÖNIG, THOMAS (2006): Is There a European Public Sphere? The Berlusconi-Schulz Case. *European Journal of Communication*, Vol. 21, no. 2, 165–187.

ERIKSEN, ERIK O. (2005): An Emerging European Public Sphere. *European Journal of Social Theory*, Vol. 8, no. 3, 341–363.

FOSSUM, JOHN E. – SCHLESINGER, PHILIP (szerk.) (2007): *The European Union and the Public Sphere: A communicative space in the making?* London, Routledge.

HABERMAS, JÜRGEN (1996): *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge, MIT Press.

HABERMAS, JÜRGEN (1998): *Inclusion of the Other: Studies in Political Theory*. Cambridge, Polity.

HABERMAS JÜRGEN (2001): Postnational Constellation and the Future of Democracy. In: Habermas, Jürgen: *Postnational Constellation: Political Essays*. Cambridge, MIT Press, 58–112.

HIX, SIMON (2008): What's wrong with the European Union and how to fix it. London, Polity.

KOLTAY ANDRÁS – LAPSÁNSZKY ANDRÁS (2011): Az új magyar médiaszabályozás alkotmányossági kérdései. *Iustum Aequum Salutare*, Vol. 7, no. 2. 31-141.

KOLTAY ANDRÁS – NYAKAS LEVENTE (szerk.) (2012): *Magyar és európai médiajog*. Budapest: Complex.

KOOPMANS, RUUD – STATHAM, PAUL (szerk.) (2010): *The Making of a European Public Sphere*, New York, Cambridge University Press.

KÜÇÜK, BÜLENT (2011): Europe and the Other Turkey. Fantasies of Identity in the Enlarged Europe. *Eurosphere Online*, Working Paper, No. 34.

LIEBERT, ULRIKE (szerk.) (2007): Perspectives on European Politics and Society. *Journal of Intra-European Dialogue* (Special Edition), Vol 8. No. 3.

MAJTÉNYI, LÁSZLÓ – POLYÁK, GÁBOR (2011): A szabadság hazai hagyományának megtagadása – új médiatörvények Magyarországon. *Közjogi Szemle*, Vol. 4, no. 1, 1-13.

MEIJERS, MAURITZ (2013): The Euro-crisis as a catalyst of the Europeanization of public spheres? A crosstemporal study of the Netherlands and Germany. *LSE 'Europe in Question' Discussion Paper Series*, No. 62/2013.

MICHAILIDOU, ASIMINA (2007): *The role of the Internet in the European Union's public communication strategy and the emerging European public sphere*. A Doctoral Thesis. Loughborough, Loughborough University. (Submitted in partial fulfilment of the requirements for the award of Doctor of Philosophy of Loughborough University.)

MISZLIVETZ FERENC (2005): *Az Európai konstrukció*. Szombathely, Savaria University Press.

NEUENDORF, KIMBERLY A. (2002): *The Content Analysis Handbook*. London, Sage.

NOY, CHAIM (2007): Sampling Knowledge: The Hermeneutics of Snowball Sampling in Qualitative Research. *International Journal of Social Research Methodology*, Vol. 10, no. 1, 1-18.

OBERHUBER, FLORIAN - BÄRENREUTER, CHRISTOPH - KRZYŻANOWSKI, MICHAŁ - SCHÖNBAUER, HEINZ - WODAK, RUTH (2007): Debating the European Constitution. On representations of Europe/the EU in the press. *Journal of Language and Politics*, Vol. 4, no. 2, 227-271.

PAPANAGOU, GEORGIOUS (2013): Digital Publics in Transnational Spaces: EU Blogs and the European Public Sphere. *UNU-CRIS, Working Papers W-2013/6*.

RISSE, THOMAS (2010): *A Community of Europeans. Transnational Identities and Public Sphere*. Ithaca, Cornell University Press.

SPREEN, MARINUS (1992): Rare populations, hidden populations and link-tracing designs: What and why? *Bulletin Methodologie Sociologique*, Vol. 36, no. 1, 34-58.

STATHAM, PAUL - TRENZ, HANS-JÖRG (2013): *The Politization of Europe. Contesting the Constitution in the Mass Media*. London, Routledge.

VAN DE STEEG, MARIANNE - RISSE, THOMAS (2010): The Emergence of a European Community of Communication Insights from Empirical Research on the Europeanization of Public Spheres. *The Transformative power of Europe, Working Paper No. 15*.

Támogatás

A fejezet alapjául szolgáló doktori értekezés az ELTE-ÁJK Politikatudományi Doktori Iskolában készült. A kutatómunkát az MTA TK Politikatudományi Intézetben végeztem az MTA Fiatalkutatói Ösztöndíjának támogatásával. A szerző köszönetet mond Dr. Kiss Baláznak a témavezetői feladatok ellátásért, s a disszertáció munkahelyi vitáján részt vett kollégáknak az értékes észrevételeikért.